उत्क्रामिणउत्क्रांतस्य विपद्यतांम्रियमाणस्य ॥ १७ ॥ अरिष्टानिमृत्युसूचकानि ॥ १८ ॥ इतिशांति०मोक्ष०नै०भा०चतुर्दशाधिकत्रिशततमोऽध्यायः ॥ ३१४ ॥ ॥ ७ ॥ कथमेकोस्य चेतनइतिचेतनाचेतन विभागमाक्षिपतस्तवोभावपिकिंचेतनौअचेतनौवासंमतौ नांत्यः जगदांध्यप्रसंगात् नाद्यः दृश्यमानस्यदृग्दृश्यविभागस्यदुरपन्हवत्वात् अथयथामलयेचंदनाचंदनावपिचंदनावेवभवतएवमनादिसंयोगाच्चेतनाचेतनावपितौचेतनावेवभवतइतिब्रूषे तदपिन स्वभावस्यापरिहार्यत्वादित्याह नशक्यइति ॥ १ ॥ २ ॥ स्वभावतःअज्ञोपिआरोपितेनज्ञत्वेनउपयुंक्तेभुंक्ते तान्गुणान् ॥ ३ ॥ त

तथैवोत्क्रामिणःस्थानंदेहिनोवैविपद्यतः॥ कालेनयद्धिप्राप्नोतिस्थानंतत्प्रब्रवीहिमे॥१७॥ सांख्यज्ञानंचतत्त्वेनपृथग्योगंतथैवच॥ अरिष्टानिचतत्त्वानिवक्तुमर्हसिसत्तम॥ विदितंसर्वमेतत्तेपाणावामलकंयथा॥ १८॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति०मोक्ष०प०याज्ञवल्क्यजनकसंवादेचतुर्दशाधिकत्रिशततमोऽध्यायः॥३१४॥ ॥७॥ याज्ञवल्क्यउवाच नशक्योनिर्गुणस्तातगुणीकर्तुंविशांपते॥ गुणवांश्चाप्यगुणवान्यथातत्त्वंनिबोधमे॥ ॥१॥ गुणैर्हिगुणवानेवनिर्गुणश्चागुणस्तथा॥ प्राहुरेवंमहात्मानोमुनयस्तत्त्वदर्शिनः॥ २॥ गुणस्वभावस्त्वव्यक्तोगुणान्नैवातिवर्तते॥ उपयुंक्तेचतानेवसचैवाज्ञःस्वभावतः॥ ३॥ अव्यक्तस्तुनजानीतेपुरुषोज्ञःस्वभावतः॥ नमत्तःपरमोस्तीतिनित्यमेवाभिमन्यते॥४॥ अनेनकारणेनैतदव्यक्तंस्यादचेतनं॥ नित्यत्वाच्चाक्षरत्वाच्चक्षरत्वान्नतदन्यथा॥ ५॥ यदाऽज्ञानेनकुर्वीतगुणसर्गंपुनःपुनः॥ यदात्मानंनजानीतेतदात्मापिनमुच्यते॥ ६॥

र्हिमुख्योभोक्ताकिंपुरुषइत्याशंक्यनेत्याह अव्यक्तइति अव्यक्तोऽदृश्योदृगात्मानजानीतेनभुंक्तेच यतः मत्तआत्मनोन्यंभोग्यमर्थंनपश्यति अभिमन्यतइतिव्युत्थानाभिप्रायेणोक्तं ॥४॥ अनेनभोक्तृत्वाभोक्तृत्ववैलक्षण्येन एतत्अव्यक्तंप्रधानंस्वभावतःअचेतनमपितदन्यथाततोभोक्तुःसकाशादन्यथाविपरीतंअभोक्तृनस्यात् कथंजडेभोक्तृत्वमतआह अक्षरत्वात्क्षरत्वाच्चेति क्षराक्षरात्मत्वात् चिदचिदात्मकत्वात्तस्यभोक्तृत्वंनतुकाष्ठकुड्यवदचेतनांशमात्रस्येत्यर्थः नित्यत्वाच्चभोग्यभोक्रविभागस्य नकश्चिद्दोषइत्यर्थः ॥ ५ ॥ ननुजतुकाष्ठयोरिवतुल्यस्वभावयोःसंश्लेषोदृष्टोनतुकाष्ठाकाशयोरितिचिदचितोःसंबंधोदुर्निरूपइत्याशंक्याह यदेति अज्ञानेनेतिच्छेदः गुणसर्गंगुणसंसर्गं आद्योयदाशब्दोयस्मादर्थे यदितिपाठःस्वच्छः यस्मादाध्यासिकोयमज्ञानकृतआत्मनिगुणसंसर्गस्तस्माद्यावदात्मानमसंगंनजानातितावन्नमुच्यतेइत्यर्थः ॥ ६ ॥

Digitized by Google